

І. В. Яцишина,

д. е. н., доцент, декан економічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський

ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНО-СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

I. Yashchyshyna,

Doctor of Sciences (Economic), Associate professor,

Dean of the Faculty of Economics Ivan Ohienko Kamjanets-Podilsky National University, Kamjanets-Podilsky

RATIONALE FOR UKRAINE'S TRANSITION TO A MODEL OF INNOVATIVE AND SOCIAL DEVELOPMENT

Стаття присвячена аналізу теоретичної аргументації формування моделі інноваційно-соціального розвитку України. Сформульовано протиріччя соціального характеру національного інноваційного розвитку економіки. Аргументовано, що механізм розв'язання виявлених протиріч лежить у площині державного управління інноваційним розвитком і потребує переходу від вузької (економічної) до широкої (соціально-орієнтованої) націленості науково-інноваційного розвитку. Такий перехід передбачає трансформацію методологічних підходів до формування цілей інноваційної політики і ґрунтується на: комплексності, паритетності соціальних та економічних цілей; пріоритетності критеріїв соціальної ефективності для державного фінансування науки; гнучкості соціальних цілей, їх мобільності та мінливості в залежності від змінюваних соціальних проблем суспільства. Обґрунтовано, що реалізація інноваційно-соціальної моделі розвитку можлива через інноваційну політику, яку певною мірою можна розглядати як балансування між економічною ефективністю та соціальною справедливістю при одночасній її взаємодії із економічною та соціальною політикою держави.

The theoretical arguments of forming a model of innovation and social development of Ukraine the article is devoted. Social contradictions of the national innovation development of economy have been formulated. The mechanism for resolution of identified conflicts lies in the plane of public administration innovation development requires a transition from a narrow (economic) to wide (socially oriented) targeting of scientific and innovative development has been argued. This transition involves the transformation of methodological approaches to the formation of the goals of innovation policy and is based on: comprehensiveness, parity of social and economic goals; prioritizing the criteria of social efficiency of public funding for science; the flexibility of social goals, their mobility and variability in response to changing social problems. The implementation of innovative and social development model is possible through innovation policy has been proved. The model can be a balance between economic efficiency and social justice and at the same time interact with economic and social policy of the state.

Ключові слова: інноваційна економіка, модель інноваційно-соціального розвитку, соціальні протиріччя інноваційного розвитку, інноваційна політика.

Key words: innovative economy, a model of innovative and social development, the social contradictions of innovative development, innovation policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Перспектива подальшої євро інтеграції України і глобальні економічні трансформації, демократизація українського суспільства і розбудова ринкової економіки, зниження рівня і погіршення якості життя більшості громадян,

загострення демографічних проблем, критична диференціація рівня доходів і незадовільний стан здоров'я населення — все це неповний перелік факторів, які впливають на вектор сучасного національного розвитку.

Впровадження інноваційно-соціальних засад розвитку економіки України обумовлене необхідністю ви-

значення шляхів та методів вирішення проблеми соціальної орієнтації інноваційного процесу, активізації національного науково-технічного потенціалу, забезпечення його ефективного функціонування в умовах обмеженості ресурсів з метою максимального задоволення потреб громадян та створення для них оптимальних умов життєдіяльності і самореалізації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Переважає більшість сучасних досліджень спрямована на аналіз економічних наслідків інноваційного зростання економіки. Соціальні проблеми науково-технологічного розвитку України висвітлювались вітчизняними вченими в таких аспектах: щодо врахування соціальних цілей в інноваційній політиці держави (Н. Гончарова, С. Захарін, Б. Малицький, О. Попович), щодо створення економіки знань (В. Геєць, Л. Федулова, В. Семиноженко), щодо соціалізації технологічного розвитку (А. Бебело, А. Коровський), щодо зміни соціально-трудова відносин під впливом науково-технічного прогресу (А. Колот, І. Петрова). Фактично на необхідності переходу до соціально-інноваційного розвитку зроблено наголос лише у працях небагатьох вітчизняних науковців, зокрема О. Мех пропонує побудову такої моделі в окремій (фармацевтичній) галузі [1], а В. Куценко розглядає її в межах концепції сталого розвитку [2, с. 63—64].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Не зважаючи на те, що концептуальні засади інноваційного розвитку України досліджувались вітчизняними науковцями, очевидна їх загальна економічна націленість, соціальне спрямування стратегії інноваційної політики держави залишається поза увагою дослідників.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є формування аргументаційної бази щодо переходу до соціально-інноваційної моделі розвитку сучасної економіки України.

Основні результати дослідження. Інноваційно-соціальний розвиток країни базується на людиноцентризмі, як системі поглядів, що визначають метою економічної динаміки усесторонній гармонійний розвиток людини, який відбувається шляхом соціалізації. В даному випадку соціалізація інноваційної економіки показує лише одну зі сторін цієї економіки — соціальну, хоча і пронизує її всю і відображає логічний ланцюг:

Людина → Соціальні чинники → Інноваційна економіка → Соціальні наслідки → Людина

Людина виступає одночасно і творцем і відчуває результати інноваційної економіки, впливаючи на її розвиток через соціальні чинники на вході та отримуючи результат соціалізації через соціальну ефективність на її виході.

Важливим аспектом стратегій інноваційного розвитку є врахування його суперечностей, які, як відмічають вчені [3], супроводжують інноваційний процес у будь-якій країні. До таких суперечностей відносять:

— суперечності між національними та інтернаціональними цілями інноваційного розвитку. Ці суперечності можуть розв'язуватись на національному рівні шляхом входження національних суб'єктів інноваційної діяльності до інтернаціональних мережених структур взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності інших країн та через підвищення мобільності суб'єктів інноваційної діяльності з одночасним забезпеченням максимально можливої привабливості національної інноваційної сфери для інвесторів;

— суперечність між інтересами продуцентів і споживачів інноваційної продукції. Тут національна політика має передбачити інструменти ефективного впливу на формування і корекцію соціальних переваг в усіх сферах економічної діяльності на основі попереднього визначення сфер взаємної зацікавленості продуцентів та споживачів інноваційної продукції (як у державному так і у приватному секторах);

— суперечність між інтересами індивідумів і колективів при спільному створенні інновацій. Для вирішення цієї суперечності необхідний зважений підхід до підвищення престижу інноваторів та доведення до розуміння колективу важливості інновацій як дієвого чинника стабілізації соціальних відносин і економічного росту. Висока суспільна оцінка винахідництва потребує відповідного освітнього та світоглядного рівня суспільства;

— суперечливість взаємодії чинників успіху в процесі інноваційного оновлення. Намагання використати одночасно різні чинники впливу на виробничі, соціальні, технологічні щодо інноваційного оновлення економіки може призвести до нівелювання їх ефектів у результаті різноспрямованої дії.

Потрібно враховувати, що соціальне спрямування інноваційної діяльності не уникло впливу низки протиріч загальноекономічного та трансформаційного характеру. Зокрема це протиріччя між перспективами, пов'язаними із бурхливим розвитком НТП і рівнем їх задіяності в економіці; між ефективністю та справедливістю; між цілями та методами державного регулювання; між задекларованими цілями інноваційної та соціальної політики та обсягами фінансування; у визначенні сучасних та майбутніх пріоритетів соціальної політики; між економічними та соціальними пріоритетами бізнесу; між зростанням соціальних потреб та ступенем зрілості соціального капіталу.

На сучасному етапі посилення світогосподарських зв'язків одним із впливових викликів національного розвитку стає глобалізація, що породжує низку своїх протиріч у соціально-інноваційній площині: відставання темпів соціального прогресу від темпів НТП; нарощування диспропорцій у рівнях науково-технологічного розвитку поряд із зростанням соціальної диференціації між країнами; суперечності національно-культурної ідентичності між логікою потоків інформації і капіталу та культурними цінностями людського буття; суперечності імітації чужого, не вкоріненого вданому середовищі досвіду; консервативні патерналістські схеми відносин між державою і суспільством створюють перешкоди для транснаціональних стосунків [4, с. 159—163], суперечності між "інформаційною аристократією" та великою кількістю працівників, які зайняті технічним обслуговуванням інформаційних процесів; посилення диференціації людей за новими чинниками, зокрема рівнем кваліфікації та доступністю освіти.

На нашу думку, національна модель інноваційного розвитку виявляє і свої, притаманні їй особливі протиріччя, зокрема:

— суперечність між суспільними витратами на нововведення та приватним характером привласнення його результатів, що втілюється у диспропорції щодо розподілу доходів від інноваційної діяльності;

— суперечність між короткостроковою економічною ефективністю і втратами довгострокових соціальних вигід, коли наявні ресурси та нововведення використовуються для отримання надприбутку сьогодні, і одночасно вилучаються із можливих соціально ефективних проєктів майбутнього, тим самим зменшуючи частку вигід і доходів майбутніх поколінь (що значною мірою проявляється щодо нововведень, які впроваджуються у галузях із низькою часткою доданої вартості);

— суперечливість соціального ефекту від розробки та впровадження псевдоінновацій, коли має місце отримання вигід учасниками інноваційного процесу, однак самі інновації спрямовані на підтримку суспільної неефективності;

— суперечність між соціальною ефективністю як іманентною характеристикою інновацій та її нереалізованістю у процесі вітчизняного інноваційного розвитку.

Усі ці суперечності є проявом неефективного використання ресурсів, що веде до втрат суспільного добробуту та міжчасового перерозподілу можливих вигід від майбутніх поколінь на користь сьогодишніх суб'єктів економіки. Фактично це ілюстрації неспроможності ринку, нездатності ринкового механізму забезпечити загальну ефективність, або максимальний сукупний добробут, що є підставою для державного втручання. Суспільна значимість наукових досліджень та розробок обумовлена ще й тим, що вони значною мірою підпадають під дію двох взаємопов'язаних неспроможностей ринку: суспільних благ та позитивних зовнішніх ефектів. Ознак суспільних благ набирають ті результати науково-технічного розвитку, які є доступними усім бажаним, так звані відкриті інновації. Їх соціальна значимість проявляється не тільки у невиключеності та у неконкурентності щодо використання і споживання, а й значно зростає за умови впровадження "моделі множинних джерел інновацій", коли нові знання створюються не тільки в державних дослідних організаціях або у відповідних підрозділах компаній, але і у багатьох соціальних структурах, коли важливого внеску до інноваційного процесу додає новий повсякденний досвід і діяльність інженерів, торгових агентів, користувачів та споживачів.

У силу об'єктивної невизначеності результатів нововведень, нелінійності пов'язаних із їх впровадженням економічних ефектів, значна частина яких є екстернальними, механізми ринкової конкуренції не забезпечує оптимізації використання наявних ресурсів. Це зумовлює критичну залежність процесів накопичення та реалізації інноваційного потенціалу від загальної культури господарської діяльності, політики держави, на яку припадає більша частина витрат на науку й освіту, фінансування довгострокових інвестицій в розвиток інфраструктури, а також підтримання сприятливого інноваційного клімату. Сучасні концептуальні напрацювання в області стратегії соціально-економічного розвитку дозволяють сформулювати базисний інноваційний пріоритет — "створення державної системи забезпечення якості життя і здоров'я населення" [5].

Держава частково бере на себе реалізацію значних інноваційних проектів, при цьому аналіз його ефективності зміщується із оцінювання переважно економічних ефектів до переважно соціальних, що передбачає вирішення наступних проблем:

1) оцінку суспільних вигід і витрат, пов'язаних із даним рішенням за суспільно ефективними цінами, тобто цінами, що передбачають отримання не тільки економічного, а й соціального ефекту. Фактично йдеться про природні вигоди і витрати, тобто про оцінку приросту суспільних вигід і витрат у випадку прийняття даного рішення і порівняння ситуації за "умови його відхилення";

2) відносну оцінку цінності вигід і витрат для різних моментів часу, яка базується на визначенні суспільно ефективної норми міжчасових переваг (суспільно ефективної ставки дискотування);

3) оцінку ризикованості рішення та втрат суспільного добробуту, пов'язаних із реалізацією ризику щодо даного рішення;

4) визначення цінності для суспільства розподілу вигід і витрат даного рішення серед людей з різним рівнем добробуту;

5) вартісну оцінку витрат має здійснюватись також за принципом альтернативності витрат, обрахунку альтернативної вартості, тобто визначення того, які вигоди втрачаються у випадку відмови від використання ресурсу найкращим альтернативним способом [6, с. 129—130].

Досягнення соціальних цілей, тобто вигід для всього суспільства, не є основною ціллю діяльності переважно більшої суб'єктів ринку. Тут практично значимою є така постановка питання, при якій соціальна ефективність виступає як обмеження, фактор ризику або, навпаки, як стимул для реалізації бізнесом інноваційних проектів із достатньою економічною ефективністю. У ринковому середовищі в іншому світлі постає питання виміру соціальної ефективності інноваційних проектів бізнесу. Економічний вимір соціальної ефективності стає важливим не сам по собі і не для суспільства в цілому, а для конкретного інвестора, що вкладає власні або кредитні ресурси у інноваційні проекти. Для підприємства вимір соціальної ефективності задається його власними очікуваннями співвідношення вигід і витрат, що можуть бути викликані соціальними наслідками проекту. Тут проявляється мікроекономічний вимір соціальної ефективності і наслідків впровадження інновацій. Для інвестора основне — отримання економічного ефекту від проекту. Соціальні ефекти інноваційних проектів набирають ваги, якщо:

- 1) інвестором є держава;
- 2) вони є побічним ефектом і не потребують додаткових витрат, тобто мають місце позитивні екстерналії;
- 3) їх реалізація сприяє економічній ефективності;
- 4) бізнес розвивається на засадах соціальної відповідальності.

Із наведених чотирьох умов досягнення соціальної ефективності інноваційних проектів три перших прямо або опосередковано залежать від держави, а значить проблема формування цих умов лежить також у площині державного втручання.

Науково-технологічні, економічні та соціальні зміни, які відбулись у розвинутих країнах впродовж останніх десятиліть викликалі певні трансформації і у класичних уявленнях щодо економічної політики. Зараз виділяють традиційні (оборона та правопорядок) та сучасні (розвиток інтелектуально-людського потенціалу — підтримка освіти, охорони здоров'я, науки і економічного зростання) функції держави. Саме традиційно соціальні галузі, такі як освіта та охорона здоров'я поряд із розвитком науки відносять до базових "несучих" галузей формування нового шостого технологічного укладу [7, с. 33].

Щодо самого науково-інноваційного сектору, то проблема соціальної ефективності його діяльності суттєво залежна від цілей та джерел фінансування. Основною ціллю інноваційної діяльності залишається досягнення економічної ефективності, однак поряд з цим її соціальна спрямованість є також доволі значимою.

Фактично реалізація інноваційно-соціальної концепції можлива через інноваційну політику, яку певною мірою можна розглядати як балансування між економічною ефективністю та соціальною справедливістю при одночасній її взаємодії із економічною та соціальною політикою держави (рис. 1).

Економічна політика спрямована на досягнення економічного зростання та макроекономічної рівноваги, наближення до природного рівня безробіття та керованої інфляції, а також підвищення продуктивності праці, зниження витрат виробництва, досягнення конкурентоспроможності національної економіки.

Соціальна політика націлена на забезпечення високого рівня і якості життя людей, соціальної стабільності сусп-

ільства, що конкретизується через забезпечення визнаних державою життєвих стандартів, доступності освіти, медицини, створення умов більшої зайнятості тощо.

Мета інноваційної політики — забезпечення інноваційного розвитку економіки. Однак об'єкти впливу інноваційної та соціальної політики пересікаються. До спільного кола їх інтересів варто віднести: соціальну безпеку; рівень та якість життя; людський розвиток; забезпечення потреб людей; доход та їх розподіл; зайнятість та безробіття; кваліфікація робочої сили; умови та охорона праці; людський капітал.

Дослідники стверджують, що інноваційна політика має комплексний соціально-економічний характер, оскільки:

1) до її цілей відносять як економічні (технологічне переозброєння виробництва, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, структурна перебудова виробництва, технологічна незалежність, зростання ефективності використання ресурсів тощо), так і соціальні (підвищення добробуту народу як кінцева стратегічна мета, зростання продуктивності праці, зменшення частки важкої праці, технологічну перебудову соціальної сфери, посилення соціального потенціалу суспільства [8, с. 16—17];

2) її реалізація формує матеріальне підґрунття як для економічного так і для соціального зростання, що в умовах нарощування конкуренції та обмеженості ресурсів, стає чи не єдиним стратегічним чинником соціально-економічного розвитку.

При цьому у вітчизняній науці та практиці державного управління, як показало проведене дослідження стратегічних програмних документів соціально-економічного та інноваційного розвитку України, комплексність цілей інноваційної політики носить звужений характер. Із описаних в теорії соціальних цілей на практиці залишається включеними в офіційні документи небагато: добробут, зайнятість, умови праці, кваліфікація, які спрямовані на відтворення робочої сили для економіки. Соціальні завдання, на вирішення яких спрямовані ці документи, як правило одні і ті самі, не зважаючи на мінливість у часі соціальних проблем, зміну їх нагальності, постійне виникнення нових викликів. Поза полем зору інноваційної політики залишається низка проблем, вирішенню яких може посприяти інноваційний розвиток, це зокрема: проблеми бідності, соціальної відчуженості, можливості українця прожити довге життя, соціальна нестабільність, конкуренція на ринку праці, інтереси майбутніх поколінь тощо. Регіональний рівень державної інноваційної політики, як виявило дослідження, також демонструє відособленість від вирішення важливих соціальних проблем та викликів сьогодення. Фактично можна констатувати, що в Україні склалась вузька, переважно економічна спрямованість інноваційної політики.

Європейський досвід, як показує аналіз [9, с. 258—275], переконливо демонструє соціальну ефективність інноваційної політики, що характеризується гнучкістю, швидким реагуванням на нові мінливі у часі соціальні проблеми, охопленням все ширшого кола соціальних завдань, різноплановість соціальної тематики Рамкових програм, врахування інтересів та запитів місцевих громад, потреб соціальних угруповань. Дослідження констатують, що в ЄС має місце розширена соціально-орієнтована націленість інноваційного розвитку, яка приносить відчутні результа-

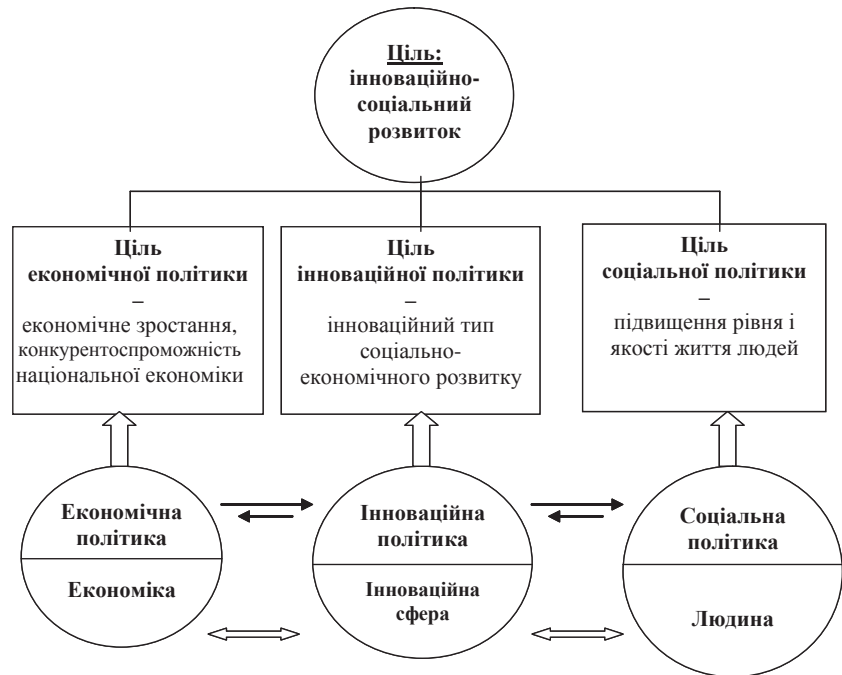

Рис. 1. Взаємодія цілей державної політики

ти всьому суспільству. Соціалізація інноваційної економіки також має два види ефектів — соціальний та економічний, які тісно пов'язані між собою, обопільно впливають на їх кількісні та якісні зміни, що й обумовлює виникнення синергетичного ефекту (рис. 2).

Дослідження [9, с. 275—291] виявляє значну соціальну ефективність інноваційної політики, яка найбільш яскраво продемонстрована на прикладі європейських країн і засвідчує, що ріст рівня інноваційного розвитку країн ЄС прямо впливає на зростання соціальних показників. Розрахунки підтверджують, що зростання рівня інноваційного розвитку за індексом SII країн ЄС на 1% викличе в цих країнах ріст ВВП (за ПКС) на душу населення на 1,09%, а зростання індексу розвитку людини (HDI) на 0,122%, при цьому розшарування населення за доходами (коефіцієнт G) зменшиться на 0,19%.

Зародження та посилення соціальних імперативів сучасної економіки, як показує світовий досвід, супроводжуються формуванням відповідних механізмів та способів регулювання соціально-економічних процесів, що ґрунтуються на поєднанні конкурентно-ринкових регуляторів з активною роллю держави. Роль конкурентно-ринкової системи в цьому відношенні досить суперечлива. З одного боку, вона забезпечує динамізм економічного розвитку і, як наслідок, сприяє зростанню рівня загального суспільного добробуту. А, з іншого боку — з точки зору безпосередніх інтересів та найближчих цілей окремого приватного підприємця та іншого вона висуває певні обмеження соціальному прогресу, особливо щодо розвитку суспільних благ. Нейтралізувати негативні наслідки гри стихійно-ринкових сил та стимулювати позитивні соціальні зміни та тенденції має держава.

Аналіз теоретичних засад формування та розвитку інноваційної економіки виявив її соціально-економічну природу та соціальну ефективність, що науково-методологічно та історично аргументована структурним взаємозв'язком інноваційно-технологічної та соціальної динаміки.

Використання соціально-орієнтованого потенціалу інноваційного розвитку країн ЄС законодавчо закріплене її інноваційною політикою, що стала дієвим інструмен-

том соціалізації інноваційної економіки. У цілому за останні десятиліття в країнах ЄС апробовані нові форми і методи стимулювання інноваційного розвитку. Результати проведеного нами дослідження доводять, що євроспільнота перейшла суто економічного трактування інноваційної політики до соціально-орієнтованого [9, с. 258—274]. Інноваційна політика набула комплексного, системного і довгострокового характеру з чіткими кількісними і якісними не тільки економічними, а й соціальними орієнтирами.

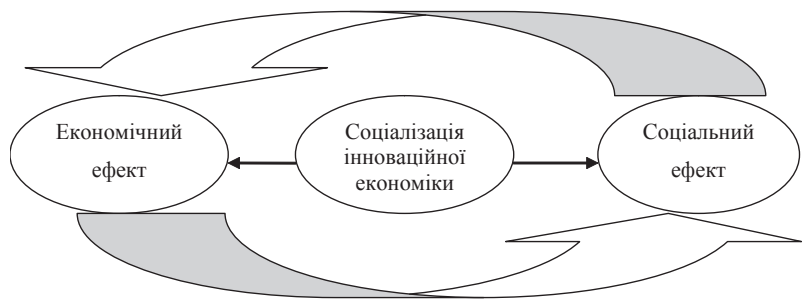
У той же час Україна демонструє ігнорування інноваційних чинників соціального зростання економіки. Виявлені дослідженням [9, с. 160—166] кількісні тенденції відставання України за показниками рівня та якості життя від країн ЄС, а також взаємозв'язки між рівнями інноваційного та соціального розвитку вітчизняної економіки показують, що науково-інноваційні чинники не стали реальним джерелом соціально-економічних зрушень ні на національному, ні на регіональному рівні. Більше того, наука, інновації, нові технології не визнані навіть у якості стратегічного ресурсу задекларованого державою курсу досягнення соціальних цілей. Показники соціально-економічного розвитку України свідчать про те, що національна економіка ще не пододала кризу трансформаційного періоду, вихід із якої знаходиться за межами суто економічних рішень і потребує комплексного підходу, який узгоджує закономірності функціонування та розвитку науково-технічних, соціально-економічних та соціокультурних інструментів. Соціологічне дослідження підтвердило розуміння соціальної значущості інновацій у суспільстві, виявлено, що суб'єктивні оцінки соціальної ефективності поряд із економічною на різних рівнях економіки різняться: для людини найбільш важливими є соціальні наслідки інновацій (біля 90%), для суспільства на макrorівні економіки — майже 50/50, для мікрорівня — зростає до 90—80% економічна ефективність, а соціальна становить всього 10—20% [9, с. 200].

ВИСНОВКИ

Отже, теоретичні та прикладні дослідження європейського і вітчизняного досвіду реалізації соціальних аспектів інноваційної політики, а також сучасні умови розвитку України диктують гостру необхідність переходу до інноваційно-соціальної концепції розвитку економіки, яка б дозволила українській державі отримати гідне місце у соціалізаційних світогосподарських процесах.

Література:

1. Мех О.А. Інноваційно-соціальні аспекти розвитку фармацевтичної галузі України. — К.: ЦДПІН НАНУ, 2008. — 408 с.
2. Куценко В.І. Соціальний вектор економічного розвитку: монографія / В.І. Куценко. — К.: Наукова думка, 2010. — 735 с.
3. Соловійов В.П. Нові виміри інноваційної економіки. Актуальні питання розвитку інноваційної діяльності / В.П. Соловійов. — Сімферополь: СОНАТ. — 2002. — С. 49—50.
4. Галушка З.І. Соціалізація трансформаційної економіки: особливості, проблеми, пріоритети: монографія / З.І. Галушка. — Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2009. — 408 с.
5. Ефективність державного управління / Ю. Бажал, О. Кілієвич, О. Мертенс та ін.; за заг. ред. І. Розпутенка. — К.: Вид-во "К.І.С.", 2002. — 420 с.

Рис. 2. Соціально-економічна ефективність соціалізації інноваційної економіки

6. Рогов С.М. Функции современного государства: вызовы для России: научный доклад / С. М. Рогов. — М.: Ин-т США и Канады РАН, 2005.
7. Глазьев С. Мировой экономический кризис как процесс смены технологических укладов / С. Глазьев // Вопросы экономики. — 2009. — № 3. — С. 26—38.
8. Попович О.С. Науково-технологічна та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації / О.С. Попович; під ред. Б.А. Маліцького. — К.: Фенікс, 2005. — 226 с.
9. Ящишина І.В. Соціальне спрямування інноваційної економіки: досвід, тенденції, наслідки: монографія / Ірина Ящишина. — Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2012. — 368 с.

References:

1. Mekh, O.A. (2008), Innovatsijno-sotsial'ni aspekty rozvytku farmatsevytchnoi haluzi Ukrainy [Innovative and social aspects of development of pharmaceutical industry of Ukraine], TsDPIN NANU, Kyiv, Ukraine.
2. Kutsenko, V.I. (2010), Sotsial'nyj vektor ekonomichnoho rozvytku: monohrafiia [The social vector of economic development], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
3. Solovjov, V.P. (2002), Novi vymiry innovatsijnoi ekonomiky. Aktual'ni pytannia rozvytku innovatsijnoi diial'nosti [New measurement of the innovation economy. Topical issues of development of innovative activity], SONAT, Simferopol, Ukraine.
4. Halushka, Z.I. (2009), Sotsializatsiia transformatsijnoi ekonomiky: osoblyvosti, problemy, priorytety [Socialization of transformational economy: characteristics, challenges, priorities], Cherniv. nats. un-t, Chernivtsi, Ukraine.
5. Bazhal, Yu. Kiliievych, O. and Mertens, O. (2002), Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnia [The efficiency of public administration], Vyd-vo "K.I.S.", Kyiv, Ukraine.
6. Rogov, S.M. (2005), Funkcii sovremennogo gosudarstva: vyzovy dlja Rossii [The functions of the modern state: challenges for Russia], In-t SShA i Kanady RAN, Moscow, Russia.
7. Glaz'ev, S. (2009), "The global economic crisis as a process of technological change", Voprosy ekonomiki, vol. 3, pp. 26—38.
8. Popovych, O.S. (2005), Naukovo-tekhnologichna ta innovatsijna polityka: osnovni mekhanizmy formuvannia ta realizatsii [Science, technology and innovation policy: the basic mechanisms of formation and implementation], Feniks, Kyiv, Ukraine.
9. Yaschshyna, I.V. (2012), Sotsial'ne spriamuvannia innovatsijnoi ekonomiky: dosvid, tendentsii, naslidky [The social direction of the innovation economy: experiences, trends, consequences], FOP Sysyn Ya.I., Kamjanets-Podilsky, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2015 р.